

**UTENOS RAJONO SAVIVALDYBĖS VISUOMENĖS SVEIKATOS STEBĖSENOS
2010 M. ATASKAITA**

Utena
2011

TURINYS

I. BENDRASIS UTENOS RAJONO SAVIVALDYBĖS GYVENTOJŲ SVEIKATOS BŪKLĖS ĮVERTINIMAS	3
1. Demografija	3
2. Sergamumas	5
3. Mirtingumas	12
4. Gyvensena	13
5. Sveikatos priežiūra	14
II. SAVIVALDYBĖS VISUOMENĖS SVEIKATOS PRIEŽIŪROS TIKSLŲ IR UŽDAVINIŲ ĮGYVENDINIMO VERTINIMAS	19
III. IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS	27

I. BENDRASIS UTENOS RAJONO SAVIVALDYBĖS GYVENTOJŲ SVEIKATOS BŪKLĖS ĮVERTINIMAS

1. Demografija

Utenos rajono teritorija yra 1230 kv. km. Utenos rajonas ribojasi su kitais Utenos apskrities rajonais (Anykščių, Ignalinos, Molėtų, Zarasų), Vilniaus apskrities Švenčionių rajonu ir Panevėžio apskrities Rokiškio rajonu. 2011 m. Statistikos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės (toliau – SD) duomenimis Utenos rajone gyvena 45748 gyventojai. 1 kv. m. tenka 37,2 gyventojų.

1 lentelė

Teritorija, gyventojų skaičius ir tankumas 2011-01-01

Vietovė	Teritorija, kv. km	Gyventojų skaičius	Gyventojų skaičius 1 kv. km
Utenos r.	1230	45748	37,2
Utenos apskr.	7201	163353	22,7

Šaltinis: SD

Utenos rajone kaimo gyventojai sudaro 31,9 proc. visų gyventojų, tai šiek tiek mažiau nei šalies vidurkis – 33,1 proc. Lyginant su 2010 m. (31,9 proc. visų gyventojų), kaimo gyventojų dalis išliko tokia pati.

Kaip ir visoje Lietuvoje, taip ir Utenos rajone, pastebimas gyventojų skaičiaus mažėjimas (žr. 2 lentelę). Tai sąlygoja neigiamas migracijos saldo (daugiau išvykusių negu atvykusių) bei neigiama natūrali kaita (daugiau miršta negu gimsta).

2 lentelė

Gyventojų skaičius (liepos 1 d.)

Vietovė	Metai	
	2009	2010
Lietuvos Respublika	3 339 009	3 291 960
Utenos apskr.	169 126	165 895
Utenos r.	47 267	46 370

Šaltinis: SD

2010 metais Utenos rajone stebimas gimstamumo ir mirtingumo mažėjimas lyginant su 2009 metais. 2009 m. Utenos rajone gimė 411 kūdikių, 2010 m. – 371. 2009 m. Utenos rajone mirė 680, 2010 m. – 643 gyventojų. Lietuvoje gimstamumas taip pat mažėja (2009 m. gimė 36682 kūdikiai, 2010 m. – 35626), tuo tarpu mirtingumas didėja (2009 m. mirė 42032 asmenys, 2010 m. – 42120) (žr. 3 lentelę). Dėl mažo gimstamumo natūralusis gyventojų prieaugis rajone yra neigiamas nuo 1994 metų.

Vidutinė tikėtina gyvenimo trukmė visų Utenos apskrities gyventojų 2010 metais pailgėjo, lyginant su 2009. Vidutinė tikėtina moterų gyvenimo trukmė sutrumpėjo: 2010 m. buvo 78,30

(2009 m. – 78,83), vyrų pailgėjo: 2010 m. buvo 67,01 (2009 m. – 66,34). Visų Lietuvos gyventojų vidutinė tikėtina gyvenimo trukmė 2010 m. buvo 73,45, vyrų – 67,98, moterų – 78,78.

3 lentelė

Natūralus gyventojų judėjimas 2009-2010 m.

Vietovės pavadinimas	Gimstamumas		Mirtingumas		Natūralus prieaugis	
	2009	2010	2009	2010	2009	2010
Iš viso Lietuvoje	36682	35626	42032	42120	-5350	-6494
Utenos apsk.	1449	1370	2702	2686	-1253	-1316
Anykščių r.	200	237	567	576	-367	-339
Ignalinos r.	144	143	407	415	-263	-272
Molėtų r.	203	192	415	411	-212	-219
Utenos r.	411	371	680	643	-269	-272
Zarasų r.	180	156	416	396	-236	-240
Visaginas	311	271	217	245	94	26

Šaltinis: SD

48,8 proc. abortų Utenos rajone įvyksta pagal moters norą (žr. 4 lentelę). 100 gyvų ir negyvų gimusiųjų rajone tenka 25,08 dirbtinių abortų (žr. 5 lentelę).

4 lentelė

Abortai pagal rūšis 2010 m.

Vietovės pavadinimas	Abortų skaičius	Iš jų							
		pagal moters norą		pagal medicininės indikacijas		savaiminiai persileidimai		negimdinis nėštumas	
		abs. sk.	%	abs. sk.	%	abs. sk.	%	abs. sk.	%
Iš viso Lietuvoje	11590	6827	58,9	162	1,4	3045	26,3	542	4,7
Utenos apskr.	421	215	51,1	-	-	160	38,0	5	1,2
Utenos r.	170	83	48,8	-	-	61	35,9	1	0,6

Šaltinis: Higienos instituto Sveikatos informacijos centras (toliau - HISIC)

5 lentelė

Dirbtiniai abortai (pagal medicininės indikacijas ir pagal moters norą) 2008-2010 m.

Vietovės pavadinimas	Dirbtinių abortų skaičius			Dirbtinių abortų skaičius 1000 vaisingo amžiaus moterų			Dirbtinių abortų skaičius 100 gyvų ir negyvų gimusiųjų		
	2008	2009	2010	2008	2009	2010	2008	2009	2010
Iš viso Lietuvoje	9031	8024	6989	10,31	9,30	8,38	28,72	24,62	22,57
Utenos apskr.	303	252	215	7,32	6,24	5,56	42,38	31,11	29,41
Utenos r.	113	96	83	9,28	8,05	7,22	57,95	25,53	25,08

Šaltinis: HISIC

2010 m. Utenos rajono savivaldybėje užfiksuotas vienas kūdikio mirties atvejis.

Mirusių kūdikių skaičius

	2009	2010
Utenos r. sav.	0	1

Šaltinis: SD

Rajone daugėja pagyvenusių žmonių, todėl daugėja socialinių problemų, didėja sveikatos priežiūros paslaugų poreikis. **Demografinis senatvės koeficientas** – pagyvenusių (60 metų ir vyresnio amžiaus) žmonių skaičius, tenkantis šimtui vaikų iki 15 metų amžiaus - kiekvienais metais vis didėja. 2010 metais demografinis senatvės koeficientas Utenos rajone buvo 177, Lietuvoje – 140.

Demografinis senatvės koeficientas metų pradžioje

	2008	2009	2010
Lietuvos Respublika	134	137	140
Utenos apskritis	172	178	182
Utenos r. sav.	164	172	177

Šaltinis: SD

2010 metais, lyginant su 2009, Utenos rajono savivaldybėje daugiau kaip 1,5 karto padidėjo bedarbių. Nuo 2008 metų nedarbas Utenos rajone auga.

Bedarbių skaičius (tūkstančiais)

	2007	2008	2009	2010
Utenos r. sav.	0,8	0,9	2,8	4,5

Šaltinis: SD

Apibendrinant galima teigti, jog rajone:

1. pastebimas gyventojų skaičiaus mažėjimas, kurį daugiausiai įtakoja didesnis mirtingumas nei gimstamumas.
2. daugėja pagyvenusių žmonių, todėl daugėja socialinių problemų, didėja sveikatos priežiūros paslaugų paklausa.
3. nuo 2008 metų nedarbo lygis sparčiai auga.

2. Sergamumas

2010 m. daugiausia Utenos rajono gyventojų sirgo kvėpavimo sistemos ligomis, iš jų 51,9 proc. – ūminėmis viršutinių kvėpavimo takų infekcijomis ir gripu (žr. 9 lentelę). Taip pat kraujotakos sistemos ligomis, o ypač hipertenzinėmis (64,3 proc. visų sergančiųjų kraujotakos sistemos ligomis).

Utenos rajono gyventojų ligotumas ir sergamumas 2010 m.

Diagnozės pavadinimas	Kodas pagal TLK-10	Ligotumas (visos užregistruotos ligos)			Sergamumas (ūmios ir pirmą kartą gyvenime užregistruotos lėtinės ligos)		
		Iš viso			Iš viso		
		Abs. sk.	Vyrai	Moterys	Abs. sk.	Vyrai	Moterys
IŠ VISO	A00-T98	60086	25024	35062	31477	13930	17547
KAI KURIOS INFEKcinės IR PARAZITINės LIGOS, iš jų:	A00-B99	2210	870	1340	2003	774	1229
žarnyno infekcijos (išskyrus diarėją)	A00-A08	256	122	134	254	121	133
diarėja	A09	41	19	22	41	19	22
tuberkuliozė ir jos padariniai	A15-A19, B90	60	41	19	8	4	4
septicemija, iš jos:	A40-A41	6	2	4	5	2	3
streptokokinė septicemija	A40	1	0	1	1	0	1
virusinis hepatitas	B15-B19	62	36	26	25	17	8
žmogaus imunodeficito viruso (ŽIV) liga	B20-B24						
NAVIKAI, iš jų:	C00-D48	1320	508	812	643	256	387
piktybiniai (įskaitant limfinių kraujodaros ir jiems giminingų audinių), iš jų:	C00-C97	736	366	370	231	134	97
storosios žarnos	C18	18	8	10	4	3	1
plaučių ir bronchų	C34	47	41	6	30	25	5
odos	C43-C44	86	27	59	47	15	32
krūtis	C50	97	1	96	12	0	12
gimdos kaklelio, gimdos kūno, gimdos	C53-C55	53	0	53	10	0	10
kiaušidžių	C56	27	0	27	3	0	3
priešinės liaukos	C61	128	128	0	28	28	0
šlapimo pūslės	C67	30	24	6	7	6	1
limfomos ir leukozės	C81-C96	52	26	26	12	5	7
gerybiniai navikai	D10-D36	516	119	397	379	105	274
KRAUJO IR KRAUJODAROS ORGANŲ LIGOS BEI TAM TIKRI SUTRIKIMAI, SUSIJĘ SU IMUNINIAIS MECHANIZMAIS	D50-D89	185	59	126	108	37	71
ENDOKRININės, MITYBOS IR MEDŽIAGŲ APYKAITOS LIGOS	E00-E90	3363	916	2447	557	158	399
PSICHIKOS IR ELGESIO SUTRIKIMAI, iš jų:	F00-F99	2285	845	1440	695	300	395
demencija	F00-F03	184	59	125	64	22	42
psichikos ir elgesio sutrikimai vartojant alkoholį	F10	45	38	7	21	19	2
psichikos ir elgesio sutrikimai vartojant kitas psichoaktyvias medžiagas	F11-F19	2	2	0	1	1	0
šizofrenija, šizotipinis ir kliesesiniai sutrikimai	F20-F29	253	108	145	8	4	4
nuotaikos sutrikimai	F30-F39	691	132	559	123	32	91

9 lentelės tęsinys

protinis atsilikimas ir psichologinės raidos sutrikimai, iš jų:	F70-F89	335	195	140	200	110	90
psichologinės raidos sutrikimai	F80-F89	271	160	111	190	104	86
elgesio ir emocijų sutrikimai, prasidedantys vaikystėje ir paauglystėje	F90-F98	152	100	52	69	41	28
NERVŲ SISTEMOS LIGOS, iš jų:	G00-G99	1594	681	913	341	138	203
Alzheimerio liga	G30	42	7	35	8	1	7
AKIES IR JOS PREIDINIŲ ORGANŲ LIGOS	H00-H59	3732	1392	2340	1434	550	884
AUSIES IR SPENINĖS ATAUGOS LIGOS	H60-H95	2381	997	1384	1955	847	1108
KRAUJOTAKOS SISTEMOS LIGOS, iš jų:	I00-I99	10300	3846	6454	898	402	496
hipertenzinės ligos	I10-I15	6625	2296	4329	202	102	100
išeminė (koronarinė) širdies liga, iš jos:	I20-I25	840	409	431	61	35	26
ūmus ir pakartotinis miokardo infarktas	I21-I22	42	33	9	14	12	2
cerebrovaskulinės ligos	I60-I69	841	280	561	49	24	25
arterijų, arteriolių ir kapiliarų ligos	I70-I79	248	152	96	95	35	60
KVĖPAVIMO SISTEMOS LIGOS, iš jų:	J00-J99	11855	5451	6404	9680	4414	5266
ūminės viršutinių kvėpavimo takų infekcijos ir gripas	J00-J11	6153	2772	3381	6091	2742	3349
VIRŠKINIMO SISTEMOS LIGOS	K00-K93	2527	1144	1383	1581	721	860
ODOS IR POODŽIO LIGOS	L00-L99	3781	1502	2279	3291	1279	2012
JUNGIAMOJO AUDINIO IR SKELETO-RAUMENŲ SISTEMOS LIGOS	M00-M99	5554	2339	3215	2525	1084	1441
UROGENITALINĖS SISTEMOS LIGOS	N00-N99	1992	724	1268	1055	357	698
NĖŠTUMAS, GIMDYMAS IR POGIMDYMINIS LAIKOTARPIS	O00-O99	26	2	24	18	0	18
TAM TIKROS PERINATALINIO PERIODO LIGOS	P00-P96	150	97	53	133	84	49
ĮGIMTOS FORMAVIMOSI YDOS, DEFORMACIJOS IR CHROMOSOMŲ ANOMALIJOS	Q00-Q99	527	260	267	250	121	129
SIMPTOMAI, PAKITIMAI IR NENORMALŪS KLINIKINIAI IR LABORATORINIAI RADINIAI	R00-R99	2559	1146	1413	719	277	442
TRAUMOS, APSINUODIJIMAI IR KITI IŠORINIŲ PRIEŽASČIŲ PADARINIAI, iš jų:	S00-T98	3745	2245	1500	3591	2131	1460
galvos sužalojimai	S00-S09	418	272	146	414	269	145
kaklo ir krūtinės sužalojimai	S10-S29	173	124	49	168	121	47
pilvo, juosmens, stuburo juosmeninės dalies ir dubens sužalojimai	S30-S39	71	47	24	69	45	24
pečių lanko ir rankos sužalojimai	S40-S69	1082	664	418	1075	659	416
klubų ir kojų sužalojimai	S70-S99	1076	640	436	1063	631	432
traumos, apimančios keletą kūno sričių	T00-T07	32	20	12	28	16	12
terminiai ir cheminiai nudegimai	T20-T32	82	48	34	82	48	34
apsinuodijimas narkotikais, vaistais ir biologinėmis medžiagomis bei nemedicininės paskirties medžiagų toksinis poveikis	T36-T65	171	61	110	170	60	110

Šaltinis: SVEIDRA

Pagal sergamumo dažnį trečioje vietoje buvo jungiamojo audinio ir skeleto-raumenų sistemos ligos, ketvirtoje – odos ir poodžio, penktoje – traumos, apsinuodijimai ir kiti išorinių priežasčių padariniai. Daugiausia sergamumo naujų atvejų buvo diagnozuota sergantiesiems kvėpavimo sistemos ligomis ir patyrusiems traumą ar kitus išorinių priežasčių padarinius.

2010 metais Utenos rajono savivaldybės ambulatorinę pagalbą teikiančiose įstaigose buvo užregistruoti 42710 susirgimų, iš kurių 19490 - nauji (žr. 10 lentelę).

10 lentelė

Gyventojų sergamumas 2010 m. (susirgimai, užregistruoti ambulatorinę pagalbą teikiančiose įstaigose)

Vietovės pavadinimas	Suaugusieji nuo 18 m.				Vaikai (0-17 m.)			
	Iš viso užregistruota susirgimų (+,-)	1000 suaugusiųjų	Naujai užregistruota susirgimų (+)	1000 suaugusiųjų	Iš viso užregistruota susirgimų (+,-)	1000 vaikų	Naujai užregistruota susirgimų (+)	1000 vaikų
Viso Lietuvoje	4984187	1871,34	2375353	891,84	1502253	2409,79	1176403	1887,09
Utenos apskr.	220793	1607,09	106604	775,94	59798	2111,36	46251	1633,04
Utenos r. sav.	42710	1111,66	19490	507,29	17376	2193,11	11987	1512,94

Šaltinis: SVEIDRA

Vaikų ir jaunimo sveikatos priežiūra – viena pagrindinių Utenos rajono savivaldybės visuomenės sveikatos biuro veiklos sričių. Remiantis SVEIDROS duomenimis (žr. 11 lentelę), pastebima, jog 0-17 m. vaikai dažniausiai turi regos sutrikimų, serga skolioze.

11 lentelė

0-17 m. vaikų, sergančių kai kuriomis ligomis ir sutrikimais, skaičius 2010 m.

Vietovės pavadinimas	Vaikų, apsilankusių ambulatorinėse sveikatos priežiūros įstaigose, skaičius	Vaikų, kuriems nustatytas sutrikimas, skaičius (% nuo apsilankusiųjų)											
		Regėjimo sutrikimai		Klausos defektai		Skoliozė		Deformuojančios dorsopatijos		Nenormali laikysena		Kalbos sutrikimai	
		H49-H54		H90-H91		M41, Q67.5		M40, M42, M43		R29.3		F98.5, F98.6, R47	
		abs. sk.	%	abs. sk.	%	abs. sk.	%	abs. sk.	%	abs. sk.	%	abs. sk.	%
Iš viso Lietuvoje	565010	101016	17,9	1343	0,2	15722	2,8	18778	3,3	17925	3,2	1381	0,2
Utenos apskr.	24167	3398	14,1	69	0,3	1056	4,4	559	2,3	543	2,2	18	0,1
Utenos r.	7055	1047	14,8	20	0,3	162	2,3	116	1,6	126	1,8	8	0,1

Šaltinis: SVEIDRA

Skoliozės, deformuojančių dorsopatijų, nenormalios laikysenos ir kalbos sutrikimų Utenos rajone rodikliai yra žemesni ir už Lietuvos, ir už Utenos apskrities rodiklius arba sutampa su jais. Regėjimo sutrikimų rodiklis yra didesnis už apskrities, bet mažesnis už Lietuvos.

Suaugusiųjų traumų rodiklis Utenos rajone, lyginant 2008-2010 m., palaipsniui mažėja. 2010 m. Utenos rajono suaugusių gyventojų traumų rodiklis 1000 gyventojų buvo žemesnis už Lietuvos, bet aukštesnis už apskrities. Tuo tarpu vaikų (0-17 m.) traumų rodiklis yra aukštesnis ir už apskrities, ir už Lietuvos rodiklį.

12 lentelė

Asmenų, kuriems ambulatorinėse ar stacionarinėse sveikatos priežiūros įstaigose užregistruota bent viena trauma, skaičius 2008-2010 m.

Vietovės pavadinimas	Suaugusieji nuo 18 m.						Vaikai (0-17 m.)					
	2008		2009		2010		2008		2009		2010	
	abs. sk.	1000 gyv.	abs. sk.	1000 gyv.	abs. sk.	1000 gyv.	abs. sk.	1000 gyv.	abs. sk.	1000 gyv.	abs. sk.	1000 gyv.
Iš viso Lietuvoje	246561	91,5	230190	85,4	230327	86,5	67023	101,0	64388	99,8	58218	93,4
Utenos apskr.	11491	81,9	10857	77,9	10260	74,7	3038	97,6	2826	94,9	2636	93,1
Utenos r.	3198	82,0	3167	81,4	2911	75,8	872	99,5	829	99,1	787	99,3

Šaltinis: SVEIDRA

Lietuvos Respublikos valstybinės darbo inspekcijos Utenos skyriaus duomenimis, 2010 m. Utenos rajone nelaimingų atsitikimų metu nukentėjo ir lengvas traumas patyrė 20 darbuotojų, dirbančių pagal darbo sutartis, t.y. 0,1 proc. visų 2010 m. IV ketv. dirbančiųjų (be individualios veiklos). Žuvusiųjų darbe per 2010 metus Utenos rajone nebuvo.

2010 m. lapkričio mėn. Utenos rajono savivaldybės visuomenės sveikatos biuras anketavimo būdu atliko Utenos rajono vyresnio amžiaus gyventojų (55 metų ir vyresni) traumatizmo priežasčių tyrimą. Tyrimo metu buvo apklaustas 201 Utenos rajono gyventojas. Esminių skirtumų tarp moterų ir vyrų atsakymų nepastebėta. 76 proc. 55 metų ir vyresnių Utenos rajono gyventojų yra visai nepatyrę traumų arba patyrę jas tik keletą kartų. Moterys dažniausiai traumas patiria rudenį arba žiemą, o vyrai – žiemą arba vasarą. Nepriklausomai nuo lyties, traumos dažniau patiriamos šviesiu paros laiku. Dažniausiai patiriami sumušimai, čiurnų, kelių ir kt. raiščių patempimai. Dažniausiai traumos patiriamos paslydus ir nugriuvus, dirbant buitines darbus arba į kažką atsimušus. Traumos įvykio metu 2,5 proc. visų respondentų buvo pavartoję alkoholio.

2009-2010 metais sergamumo psichikos ligomis Utenos rajone rodiklis nesiekė Lietuvos rodiklio, tačiau 2010 metų sergamumo šizofrenija – daugiau kaip 1,5 karto viršijo Lietuvos. Utenos rajono ligotumo šizofrenija rodiklis viršijo Lietuvos tiek 2009, tiek 2010 metais.

Sergamumas ir ligotumas psichikos ligomis 2009-2010 m. (100000 gyv.)

Vietovės pavadinimas	Sergamumas				Ligotumas			
	Iš viso		iš jų šizofrenija		Iš viso		iš jų šizofrenija	
	2009	2010	2009	2010	2009	2010	2009	2010
Iš viso Lietuvoje	194,5	201,2	12,2	13,1	2947,3	3085,7	474,3	488,5
Utenos apskr.	195,0	181,6	13,0	15,1	3834,8	3865,9	570,0	590,1
Utenos r.	86,7	94,9	4,2	21,6	1949,3	2013,2	500,7	526,8

Šaltinis: Valstybinis psichikos sveikatos centras

2009 m. sergamumo priklausomybės ligomis Utenos rajone rodiklis buvo aukštesnis ir už apskrities, ir už Lietuvos, 2010 m. rodiklis – aukštesnis už apskrities, bet žemesnis už Lietuvos (žr. 14 lentelę).

Sergamumas ir ligotumas priklausomybės ligomis 2009-2010 m. (100000-čių gyv.)

Vietovės pavadinimas	Sergamumas				Ligotumas			
	Iš viso		iš jų narkomanija, toksikomanija		Iš viso		iš jų narkomanija, toksikomanija	
	2009	2010	2009	2010	2009	2010	2009	2010
Iš viso Lietuvoje	72,7	67,6	10,3	10,0	2008,8	1996,2	178,9	186,7
Utenos apskr.	53,8	59,7	10,6	12,1	1403,0	1290,5	138,0	122,4
Utenos r.	86,7	62,6	14,8	2,2	888,4	852,5	102,3	61,2

Šaltinis: Valstybinis psichikos sveikatos centras

Lyginant 2008-2009 m., gyventojų sergamumas tuberkulioze tiek Lietuvoje, tiek Utenos apskrityje mažėjo. Utenos rajone priešingai: 2009 metais gyventojų sergamumas tuberkulioze padidėjo. Tačiau Utenos rajono sergamumo tuberkulioze 2010 m. rodiklis yra žemesnis ne tik už apskrities, bet ir už Lietuvos rodiklius.

Gyventojų sergamumas tuberkulioze 2008-2010 m.

Vietovės pavadinimas	Išaiškinta sergančiųjų aktyvia tuberkulioze					
	Absolūtus skaičius			100000 gyventojų		
	2008	2009	2010	2008	2009	2010
Iš viso Lietuvoje	1892	1677	1573	56,3	50,2	47,9
Utenos apskr.	86	57	67	50,2	33,7	40,4
Utenos r.	13	17	10	27,2	36,0	21,6

Šaltinis: Respublikinė tuberkuliozės ir infekcinių ligų universitetinė ligoninė

Sergamumas sifiliu ir gonorėja 2008-2010 m.

Vietovės pavadinimas	Sifilis						Gonorėja					
	abs. skaičius			100000 gyv.			abs. skaičius			100000 gyv.		
	2008	2009	2010	2008	2009	2010	2008	2009	2010	2008	2009	2010
Iš viso Lietuvoje	326	330	347	9,7	9,9	10,6	533	391	315	15,9	11,7	9,6
Utenos apskr.	10	19	5	5,8	11,2	3,0	18	13	13	10,5	7,7	7,9
Utenos r.	3	15	2	6,3	31,7	4,3	10	10	9	20,9	21,2	19,4

Šaltinis: Užkrečiamųjų ligų ir AIDS centras

2010 m., lyginant su 2009, Utenos rajone sumažėjo sergamumas sifiliu ir gonorėja (žr. 16 lentelę). Tačiau 2010 m. Utenos r. sergamumo gonorėja rodiklis daugiau kaip 2 kartus viršija Lietuvos ir beveik 2,5 karto apskrities rodiklius.

Vilniaus universiteto onkologijos instituto Vėžio kontrolės ir profilaktikos centro duomenimis, 2010 metais Utenos rajono gyventojams buvo užregistruoti 17 susirgimų krūties, 3 gimdos kaklelio, 11 gimdos kūno ir 32 priešinės liaukos piktybiniais navikais. Visi susirgimų diagnozė, išskyrus vieną sergamumo priešinės liaukos piktybiniu naviku atvejį, patvirtinta morfologiškai. Vėlyvose stadijose Utenos rajono gyventojams nustatyti 9 krūties (53 proc. visų susirgimų krūties piktybiniais navikais), 1 gimdos kaklelio (33 proc. visų susirgimų gimdos kaklelio piktybiniais navikais), 7 priešinės liaukos piktybiniai navikai (22 proc. visų užregistruotų susirgimų priešinės liaukos piktybiniais navikais).

Utenos rajone 2010 metais sumažėjo apmokėtų laikino nedarbingumo dienų skaičius 1-am apdraustajam, lyginant su 2009-aisiais.

Apmokėtų laikino nedarbingumo dienų skaičius 1-am apdraustajam 2008-2010 m.

Vietovės pavadinimas	Metai		
	2008	2009	2010
Iš viso Lietuvoje	7,34	7,16	5,43
Utenos r.	7,02	7,15	5,27

Šaltinis: Valstybinio socialinio draudimo fondo valdyba

Apibendrinant sergamumo Utenos rajone rodiklius, atkreiptinas dėmesys į žemiau nurodytų ligų prevenciją:

- 1) kvėpavimo ir kraujotakos sistemos ligos;
- 2) 0-17 m. vaikų regos sutrikimai, skoliozė;
- 3) vaikų traumų prevencija;
- 4) šizofrenija;
- 5) gonorėja;
- 6) onkologinės ligos.

3. Mirtingumas

Lyginant su 2009-aisiais, 2010 m. Utenos rajone gyventojų mirtingumas sumažėjo. Tokia pati tendencija stebima ir Utenos apskrityje. Tuo tarpu Lietuvoje 2010 metais mirtingumas išaugo.

18 lentelė

Gyventojų mirtingumas (abs. sk.)

	2008	2009	2010
Lietuvos Respublika	43 832	42 032	42 120
Utenos apskritis	2 823	2 702	2 686
Utenos r. sav.	644	680	643

Šaltinis: SD

Utenos rajono gyventojų mirtingumas pagal lytį ir priežastis pavaizduotas 19 lentelėje.

19 lentelė

Utenos rajono gyventojų mirtingumas pagal lytį ir priežastis 2010 m.

	Infekcinės ligos (abs. sk.)	Piktybiniai navikai (abs. sk.)	Kraujotakos sistemos ligos (abs. sk.)	Kvėpavimo sistemos ligos (abs. sk.)	Išorinės mirties priežastys				
					abs. sk.	iš jų transporto įvykiai	apsinuodijimai alkoholiu	tyčiniai susižalojimai (savižudybės)	pasikėsinimas (nužudymai)
Vyrai	3	53	158	23	43	2	-	24	1
Moterys	3	41	244	6	10	1	-	3	-

Šaltinis: HISIC

Utenos apskrities vyriausiojo policijos komisariato duomenimis, 2010 m. Utenos rajone užregistruoti 33 eismo įvykiai, kuriuose nukentėjo žmonės (2009 m. – 40). 2010 m. juose žuvo 1 eismo dalyvis (2009 m. – 7), sužeista – 41. 5 eismo įvykiai, kuriuose nukentėjo žmonės, įvyko dėl neblaivių vairuotojų kaltės. 2010 m. Utenos rajone neužfiksuotas nei vienas vaikų mirčių kelių eismo įvykiuose atvejis, tačiau 5 vaikai, iš kurių 1 – pėstysis, nukentėjo eismo įvykių metu, iš jų 4 – dėl savo neatsargumo.

Apibendrinant galima teigti, jog rajone:

- 1) sumažėjo gyventojų mirtingumas;
- 2) daugiausia Utenos rajono gyventojų miršta nuo kraujotakos sistemos ligų ir piktybinių navikų;
- 3) sumažėjo eismo įvykių, kuriuose nukentėjo žmonės, skaičius;
- 4) sumažėjo žuvusiųjų autoavarijose skaičius.

4. Gyvensena

2010 metais Utenos rajono savivaldybės visuomenės sveikatos biuras anketavimo būdu atliko šiuos tyrimus apie Utenos rajono gyventojų gyvenimo būdą:

sausio mėn. - 11-18 metų paauglių žalingų įpročių;

sausio-vasario mėn. - suaugusiųjų žalingų įpročių (rūkymo ir alkoholio vartojimo);

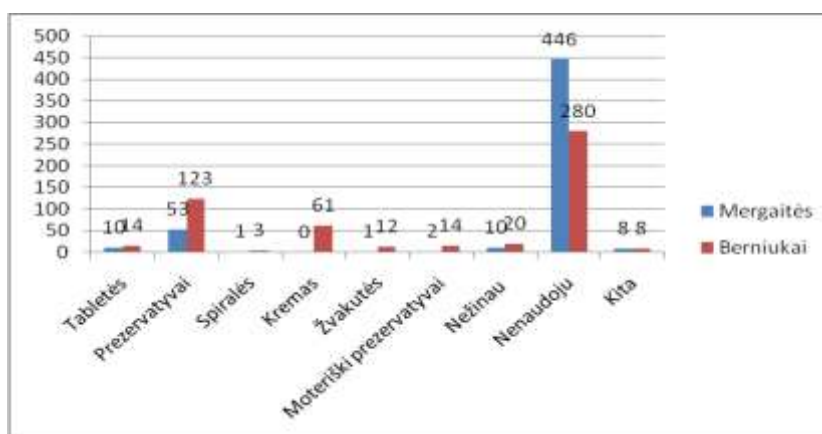
kovo - balandžio mėn. - paauglių (13-19 metų) lytiškumo;

spalio-lapkričio mėn. - 11-16 metų paauglių patyčių paplitimo.

Paauglių žalingų įpročių tyrimas atskleidė, jog kas dieną rūko 14 proc. visų respondentų (114 mokinių iš 834). Sistemingai, t.y. ne mažiau kaip 1 kartą per savaitę, alkoholį vartoja 125 mokiniai (15 proc. visų respondentų). Dažniausiai vartojami silpni alkoholiniai gėrimai (šampanas, alus, alkoholiniai kokteiliai). Bent kartą narkotines medžiagas yra vartoję 3 proc. visų respondentų. Dažniausiai jos įsigyjamos gatvėje, kieme, parke arba mokykloje. Pagrindinė priežastis, paskatinusi pamėginti narkotines medžiagas – noras patirti kažką naujo.

Suaugusiųjų žalingų įpročių tyrimo duomenimis, rajone rūko 19 proc. respondentų (7 proc. moterų ir 12 proc. vyrų). 76 proc. moterų ir 89 proc. vyrų vartoja alkoholį. Didžiausias alkoholio vartojimo procentas - 18-30 metų amžiaus grupėje. Dauguma moterų vartoja silpnuosius gėrimus (vyną arba šampaną), vyrai - arba stipriuosius, arba alų. Pagrindinė alkoholio vartojimo priežastis – noras atsipalaiduoti.

Paauglių lytiškumo tyrimas parodė, jog tiek mergaitės, tiek berniukai daugiausia apie seksą kalbasi su draugais(-ėmis) arba iš vis šia tema nekalba. Paaugliai mano, jog apie lytinį gyvenimą jiems turėtų kalbėti tėvai ir pedagogai. Dauguma Utenos rajono 13-19 metų paauglių (82 proc. mergaičių ir 55 proc. berniukų) lytinio gyvenimo dar nepradėjo. Jų manymu, tam tinkamiausias laikas yra pilnametystė (18 m.). Pagrindinis motyvas, skatinantis pradėti lytinius santykius – abipusė meilė. Daugumos paauglių nuomone, atsakomybę už lytinius santykius turi priimti abu. 1 pav. matyti, jog 71 proc. paauglių (726 iš 1016 respondentų) nenaudoja jokių kontraceptinių priemonių, tačiau tai susiję su nepradėtu lytiniu gyvenimu.

1 pav. Mergaičių ir berniukų naudojamos kontraceptinės priemonės (abs. skaičiais)

Patyčių paplitimo tyrimas atskleidė, jog mokiniai, gyvenantys mieste, mokykloje ar klasėje jaučiasi saugesni už mokinius, gyvenančius už miesto, kaime. 13 proc. mieste ir 21 proc. už miesto, kaime gyvenančių mokinių patiria mokykloje patyčias. Berniukai šiek tiek dažniau nei mergaitės tampa patyčių objektu. Ir mieste, ir už miesto, kaime gyvenantys mokiniai kenčia tiek nuo tiesioginių fizinių, tiek nuo netiesioginių verbalinių patyčių. Dažniausios patyčių vietos, nepriklausomai nuo gyvenamosios vietos (mieste ar už miesto), nesiskiria. Tai - mokyklos koridorius, klasė, mokyklos kiemas ir jos teritorija. Remiantis respondentų atsakymais, galima teigti, jog 13 proc. mieste ir 14 proc. už miesto, kaime gyvenančių mokinių tyčiojasi iš kitų, o atitinkamai 8 proc. ir 10 proc. nežino, ar tyčiojasi.

Apibendrinant atliktus tyrimus, galima teigti, jog daugiausia dėmesio reikėtų skirti:

- paauglių rūkymo, alkoholio ir narkotinių medžiagų vartojimo prevencijai,
- gyventojų alkoholio vartojimo prevencijai, ypač 18-30 metų amžiaus gyventojų tarpe,
- tėvų ir pedagogų kalbėjimo paaugliams apie lytinį gyvenimą skatinimui,
- saugesnės aplinkos mokiniams, gyvenantiems už miesto, kaime, kūrimui.

5. Sveikatos priežiūra

2010 metais Utenos rajone, lyginant su 2009, nežymiai sumažėjo absoliutus aktyvių gydytojų skaičius, padaugėjo aktyvių odontologų (žr. 20-21 lenteles). Rajone taip pat padaugėjo aktyvių specialistų su aukštuoju ar aukštesnioju medicinos išsilavinimu (ne gydytojų) (žr. 22 lentelę). Absoliutūs aktyvių slaugytojų (įskaitant akušerius) ir lovų stacionaruose skaičiai išliko tokie patys kaip ir 2009-aisiais (žr. 23-24 lenteles).

Lyginant Lietuvos, Utenos apskrities ir rajono gyventojų apsilankymų pas gydytojus 2010 metų rodiklius, pastebima, jog Utenos rajono gyventojai pas gydytojus apsilanko rečiausiai – 1-am gyventojui tenka 5,55 apsilankymų (žr. 25 lentelę).

20 lentelė

Aktyvių gydytojų skaičius 2009-2010 m. pabaigoje

Vietovės pavadinimas	Iš viso gydytojų			
	absoliutus skaičius		10000 gyventojų tenka gydytojų	
	2009	2010	2009	2010
Iš viso Lietuvoje	13228	13203	39,7	40,7
Utenos apskr.	388	387	23,1	23,7
Utenos r.	127	124	27,1	27,1

Šaltinis: HISIC

Aktyvių odontologų skaičius 2009-2010 m. pabaigoje

Vietovės pavadinimas	Iš viso odontologų			
	absoliutus skaičius		10000 gyventojų tenka gydytojų	
	2009	2010	2009	2010
Iš viso Lietuvoje	2408	2529	7,2	7,8
Utenos apskr.	78	89	4,6	5,5
Utenos r.	27	32	5,8	7,0

Šaltinis: HISIC

Aktyvių specialistų su aukštuoju ar aukštesniuoju medicinos išsilavinimu (ne gydytojų) skaičius 2009-2010 m. pabaigoje

Vietovės pavadinimas	Iš viso			
	absoliutus skaičius		10000 gyventojų tenka gydytojų	
	2009	2010	2009	2010
Iš viso Lietuvoje	31567	30903	94,8	95,2
Utenos apskr.	1256	1234	74,7	75,5
Utenos r.	364	373	77,6	81,5

Šaltinis: HISIC

Aktyvių slaugytojų (įskaitant akušerius) skaičius 2009-2010 m. pabaigoje

Vietovės pavadinimas	Iš viso			
	absoliutus skaičius		10000 gyventojų tenka gydytojų	
	2009	2010	2009	2010
Iš viso Lietuvoje	24290	23843	73,0	73,5
Utenos apskr.	984	961	58,6	58,8
Utenos r.	292	292	62,2	63,8

Šaltinis: HISIC

Lovų skaičius stacionaruose 2009-2010 m. pabaigoje (su slaugos lovomis)

Vietovės pavadinimas	Lovų skaičius stacionaruose						10000 gyventojų			
	2009			2010			2009		2010	
	respubli- kinis paval- dumas	vietinis pavaldu- mas	iš viso	respubli- kinis paval- dumas	vietinis pavaldu- mas	iš viso	vietinis pavaldu- mas	iš viso	vieti- nis paval- dumas	iš viso
Iš viso Lietuvoje			27155			26804		81,57		82,61
Utenos apskr.	-	1071	1071	-	991	991	63,72	63,72	60,67	60,67
Utenos r.	-	323	323	-	323	323	68,81	68,81	70,60	70,60

Šaltinis: HISIC

Gyventojų apsilankymų pas gydytojus skaičius 2010 m.

Vietovės pavadinimas	Iš viso apsilankymų	Apsilankymų skaičius 1-am gyventojui	Iš viso apsilankymų - profilaktiniai		Iš viso apsilankymų – namuose		Iš visų apsilankymų – mokami	
			abs.sk.	%	abs.sk.	%	abs.sk.	%
Iš viso Lietuvoje	21213735	6,45	2566717	12,1	545924	2,6	689100	3,2
Utenos apskr.	982710	5,93	135157	13,8	24022	2,4	39112	4,0
Utenos r.	257097	5,55	33797	13,1	4680	1,8	11073	4,3

Šaltinis: SVEIDRA

2010 metais Utenos rajono gyventojai aktyviai lankėsi pas odontologus. Užfiksuoti 77300 apsilankymų: 1,67 apsilankymo 1-am gyventojui (žr. 26 lentelę).

Apsilankymai pas odontologus 2008-2010 m.

Vietovės pavadinimas	Iš viso apsilankymų			Apsilankymų skaičius 1-am gyventojui		
	2008	2009	2010	2008	2009	2010
Iš viso Lietuvoje	3082017	3129525	3288863	0,92	0,94	1,00
Utenos apskr.	127075	122794	167482	0,74	0,73	1,01
Utenos r.	36197	40113	77300	0,76	0,85	1,67

Šaltinis: Metinės statistinės ataskaitos ir SVEIDRA

2010 metais buvo suteikta daugiau greitosios pagalbos paslaugų nei 2009-aisiais. Nežymiai sumažėjo greitosios medicinos pagalbos teikimo atvejai esant nelaimingiems atsitikimams, nėštumo, pogimdyminio laikotarpio patologijoms, pervežant gimdyves ir ligonius; padidėjo esant ūmiems susirgimams.

Greitosios medicinos pagalbos struktūra 2009-2010 m.

Vietovės pavadinimas	Suteikta medicinos pagalba		Suteiktos pagalbos struktūra %							
			nelaimingi atsitikimai		ūmūs susirgimai		nėštumo, pogimdyminio laikotarpio patologija		gimdyvių ir ligonių pervežimai	
	2009	2010	2009	2010	2009	2010	2009	2010	2009	2010
Iš viso Lietuvoje	609829	625224	13,6	13,3	75,2	74,9	0,4	0,4	10,7	11,4
Utenos apskr.	32793	34988	12,2	11,4	83,3	83,4	0,4	0,3	4,1	4,9
Utenos r.	8740	8894	11,0	10,8	86,3	86,9	0,3	0,2	2,4	2,2

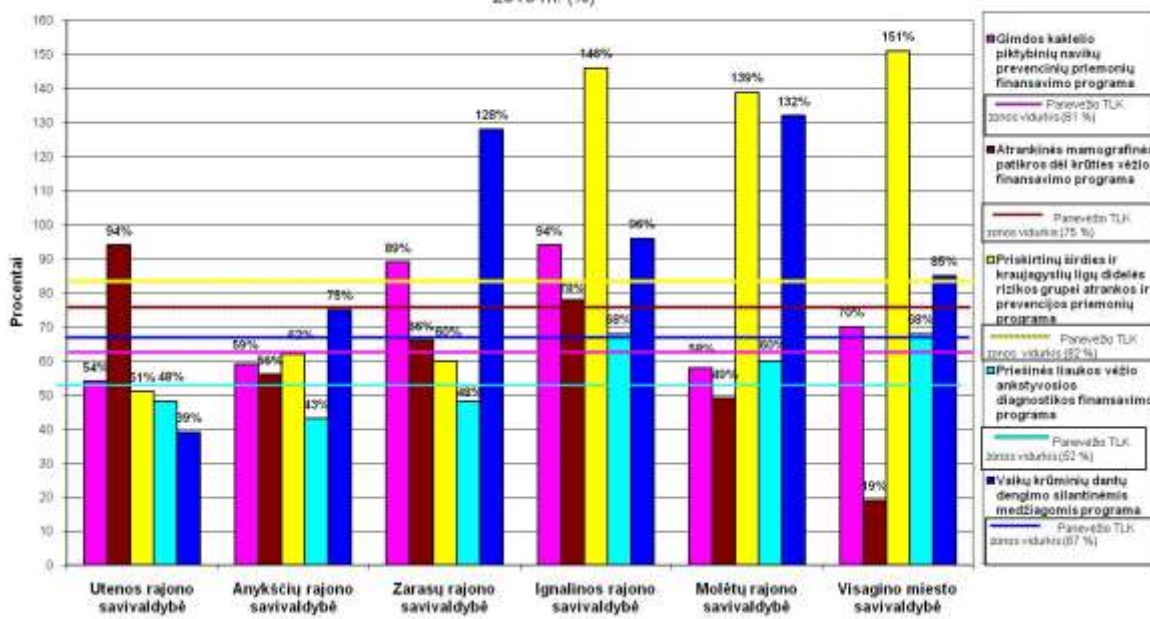
Šaltinis: HISIC

2010 metais Utenos rajone buvo vykdomos vaikų krūminių dantų dengimo silantinėmis medžiagomis, gimdos kaklelio piktybinių navikų prevencinių priemonių, atrankinės mamografinės patikros dėl krūties vėžio, priešinės liaukos vėžio ankstyvosios diagnostikos, asmenų, priskirtų

širdies ir kraujagyslių ligų didelės rizikos grupei, atrankos ir prevencijos priemonių finansavimo programos. Jų vykdymas pateikiamas 2 pav. ir 28-31 lentelėse.

2 pav. Prevencinių programų, apmokamų iš Privalomojo sveikatos draudimo fondo (PSDF) biudžeto lėšų, vykdymas Utenos apskrityje pagal savivaldybes 2010 m. (%)

28 lentelė

Gimdos kaklelio piktybinių navikų prevencinių priemonių finansavimo programos vykdymas 2010 m.

Vietovės pavadinimas	Paslaugą teikiančių įstaigų skaičius	Planuota patikrinti	Informavimo paslauga		Citologinio tepinėlio paėmimo paslauga		Citologinio tepinėlio ištyrimo paslauga	
			vnt.	Įvykdymas proc.	vnt.	Įvykdymas proc.	vnt.	Įvykdymas proc.
Utenos r.	1	3156	1602	50,76	1259	39,89	-	-

Šaltinis: Panevėžio teritorinė ligonių kasa (toliau- Panevėžio TLK)

29 lentelė

Atrankinės mamografinės patikros dėl krūties vėžio finansavimo programos vykdymas 2010 m.

Vietovės pavadinimas	Paslaugą teikiančių įstaigų skaičius	Planuota patikrinti	Informavimo paslauga		Mamogramų atlikimo paslauga		Mamogramų vertinimo paslauga	
			vnt.	Įvykdymas proc.	vnt.	Įvykdymas proc.	vnt.	Įvykdymas proc.
Utenos r.	1	3048	1053	34,55	-	-	-	-
	1	-	-	-	2041	-	2041	-

Šaltinis: Panevėžio TLK

Priešinės liaukos vėžio ankstyvosios diagnostikos finansavimo programos vykdymas 2010 m.

Vietovės pavadinimas	Paslaugą teikiančių įstaigų skaičius	Planuota patikrinti	Informavimo paslauga		Urologo konsultacijos paslauga	
			vnt.	Įvykdymas proc.	vnt.	Įvykdymas proc.
Utenos r.	1	3000	1048	34,93	-	-

Šaltinis: Panevėžio TLK

Asmenų, priskirtų širdies ir kraujagyslių ligų didelės rizikos grupei, atrankos ir prevencijos priemonių finansavimo programos vykdymas 2010 m.

Vietovės pavadinimas	Paslaugą teikiančių įstaigų skaičius	Planuota patikrinti	Informavimo paslauga		Išsamus širdies ir kraujagyslių ligų tikimybės įvertinimo paslauga (vnt.)	Sergančiųjų cukriniu diabetu ar metaboliniu sindromu širdies ir kraujagyslių ligų tikimybės įvertinimo paslauga (vnt.)
			vnt.	Įvykdymas proc.		
Utenos r.	1	10464	1273	12,17	-	-
	1	-	-	-	39	-

Šaltinis: Panevėžio TLK

Vaikų krūminių dantų dengimo silantinėmis medžiagomis programos vykdymas 2010 m.

Vietovės pavadinimas	Paslaugą teikiančių įstaigų skaičius	ASPI aptarnaujamų vaikų (6-14 m.) skaičius	Krūminių dantų dengimo silantinėmis medžiagomis paslaugos			
			4 dantų	3 dantų	2 dantų	1 danties
			vnt.	vnt.	vnt.	vnt.
Utenos r.	1	3498	188	114	140	114

Šaltinis: Panevėžio TLK

Apibendrinant galima teigti, jog:

- 2010 metais Utenos rajone padaugėjo aktyvių odontologų, taip pat specialistų su aukščiau ar aukštesniu medicinos išsilavinimu (ne gydytojų);
- Utenos rajono gyventojai rečiausiai, lyginant Utenos rajono, Utenos apskrities ir Lietuvos 2010 m. rodiklius, lankosi pas gydytojus;
- 2010 metais buvo suteikta daugiau greitosios pagalbos paslaugų nei 2009-aisiais;
- Utenos rajone vangiai vyksta prevencinių programų, apmokamų iš Privalomojo sveikatos draudimo fondo biudžeto lėšų, įgyvendinimas.

II. SAVIVALDYBĖS VISUOMENĖS SVEIKATOS PRIEŽIŪROS TIKSLŲ IR UŽDAVINIŲ VERTINIMAS

2010 metais Utenos rajono savivaldybės taryba priėmė svarbių sprendimų, reglamentuojančių visuomenės sveikatos priežiūros veiklą rajone (žr. 33 lentelę). Savivaldybės administracija įgyvendino Utenos rajono savivaldybės visuomenės sveikatos rėmimo specialiąją 2010 m. programą, kurios pagrindinis tikslas - remti visuomenės sveikatos priežiūrą, mažinančią gyventojų sergamumą, invalidumą, mirštamumą, finansuojant savivaldybės remiamas visuomenės sveikatos priemones.

33 lentelė

Teisės aktai, reglamentuojantys savivaldybės vykdytas visuomenės sveikatos priežiūros funkcijas

Eil. Nr.	Teisės akto pavadinimas
1.	Utenos rajono savivaldybės tarybos 2010 m. vasario 18 d. sprendimas Nr. TS-24 „Dėl savivaldybės aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios 2010 m. programos priemonių patvirtinimo“
2.	Utenos rajono savivaldybės tarybos 2010 m. vasario 18 d. sprendimas Nr. TS-25 „Dėl Utenos rajono savivaldybės visuomenės sveikatos rėmimo specialiosios 2009 metų programos priemonių vykdymo ataskaitos“
3.	Utenos rajono savivaldybės tarybos 2010 m. vasario 18 d. sprendimas Nr. TS-26 „Dėl Utenos rajono savivaldybės visuomenės sveikatos rėmimo specialiosios 2010 m. programos patvirtinimo“
4.	Utenos rajono savivaldybės tarybos 2010 m. vasario 18 d. sprendimas Nr. TS-43 „Dėl Utenos rajono savivaldybės vykdomų visuomenės sveikatos priežiūros funkcijų įgyvendinimo 2009 metų ataskaitos“
5.	Utenos rajono savivaldybės tarybos 2010 m. balandžio 29 d. sprendimas Nr. TS-89 „Dėl Utenos rajono savivaldybės tarybos 2010 m. vasario 18 d. sprendimo Nr. TS-26 „Dėl Utenos rajono savivaldybės visuomenės sveikatos rėmimo specialiosios 2010 m. programos patvirtinimo“ pakeitimo“
6.	Utenos rajono savivaldybės tarybos 2010 m. gegužės 27 d. sprendimas Nr. TS-144 „Dėl Utenos rajono savivaldybės visuomenės sveikatos biuro nuostatų pakeitimo“
7.	Utenos rajono savivaldybės tarybos 2010 m. rugsėjo 23 d. posėdyje Nr. 9 išklaudyta Utenos rajono savivaldybės visuomenės sveikatos stebėsenos 2009 metų ataskaita (posėdžio protokolo išrašas)
8.	Utenos rajono savivaldybės tarybos 2010 m. spalio 28 d. sprendimas Nr. TS-296 „Dėl įstaigų darbo laiko suderinimo“
9.	Utenos rajono savivaldybės mero 2010 m. liepos 2 d. potvarkis Nr. MP-21 „Dėl Utenos rajono teritorijos apsaugos nuo pavojingų ir ypač pavojingų ligų priemonių plano 2010-2012 m. patvirtinimo“
10.	Utenos rajono savivaldybės administracijos direktoriaus 2010 m. kovo 30 d. įsakymas Nr. AĮ-186 „Dėl sveikatos projektų ir aplinkos sveikatinimo projektų finansavimo tvarkos pakeitimo“
11.	Utenos rajono savivaldybės administracijos direktoriaus 2010 m. balandžio 12 d. įsakymas Nr. AĮ-214 „Dėl sveikatos projektų ir aplinkos sveikatinimo projektų finansavimo“

12.	Utenos rajono savivaldybės administracijos direktoriaus 2010 m. spalio 8 d. įsakymas Nr. AĮ-665 „Dėl Utenos rajono savivaldybės ekstremalių situacijų komisijos sudarymo ir jos nuostatų patvirtinimo“
-----	--

Igyvendinant Utenos rajono savivaldybės tarybos 2009 m. sausio 29 d. sprendimu Nr. TS-1 patvirtintą Utenos rajono savivaldybės aplinkos monitoringo 2009-2014 m. programą, buvo atliekama minėtų objektų teritorijų triukšmo stebėseną. Atlikta 20 matavimų, kurių rezultatai neviršijo ribinių verčių. Taip pat vykdyta triukšmo stebėseną nustatytose gamtos ir viešosiose teritorijose. Atlikta 16 matavimų, kurių rezultatai neviršijo ribinių verčių.

2010 metų birželio-rugsėjo mėnesiais, atsižvelgiant į Lietuvos Respublikos Vyriausybės patvirtintą Maudyklų vandens kokybės 2009-2011 metų stebėsenos programą, buvo stebėtos Utenos rajono maudyklos - Tauragnų, Alaušo, Dauniškio, Vyžuonaičio ežerai; Klovinių tvenkinys. Utenos rajono stebėtų maudyklų vandens kokybės rezultatai atitiko Lietuvos higienos normos HN 92:2007 „Papildiniai ir jų maudyklų vandens kokybė“ reikalavimus.

Remiantis Utenos apskrities valstybinės maisto ir veterinarijos tarnybos duomenimis, 2010 metais individualiai geriamuoju vandeniu (iš šachtinių šulinių ir individualių gręžinių) apsirūpino 9641 (20,8%) Utenos rajono gyventojų. Centralizuotai tiekiamu geriamuoju vandeniu buvo aprūpinami 36729 (79,2%) rajono gyventojai. Šachtinių šulinių geriamojo vandens kokybę patikrino 57 rajono gyventojai. Mikrobiologiniai rodikliai viršijo ribinį skaičių 12 mėginių. Cheminių (toksinių) medžiagų koncentracijos viršytos 5 mėginiuose.

Utenos rajono savivaldybė 2010 metais išdavė 118 vienkartinių, 16 licencijų verstis mažmenine prekyba alkoholiniais gėrimais, 5 – tabako gaminiais.

Utenos rajono savivaldybėje 2010 metais vykdytos 9 valstybinės visuomenės sveikatos programos ir strategijos (žr. 34 lentelę).

34 lentelė

Utenos rajono savivaldybėje 2010 m. vykdytos valstybinės visuomenės sveikatos programos ir strategijos

Eil. Nr.	Visuomenės sveikatos programos/strategijos pavadinimas	Visuomenės sveikatos programos/strategijos priemonės	Įvykdytos priemonės
1.	Lietuvos nacionalinė visuomenės sveikatos priežiūros 2006-2013 metų strategija. Lietuvos nacionalinės visuomenės sveikatos priežiūros 2006-2013 metų strategijos įgyvendinimo priemonių 2009-2013 metų planas.	1.1. Plėtoti visuomenės sveikatos priežiūrą savivaldybėse – steigti savivaldybių visuomenės sveikatos biurus ir vykdyti visuomenės sveikatos priežiūrą.	Veikia Utenos rajono savivaldybės visuomenės sveikatos biuras.
2.	Valstybinė visuomenės	1.2. Organizuoti	2010 m. gruodžio 1 d.

	sveikatos priežiūros plėtros savivaldybėse 2007-2010 metų programa.	savivaldybių politikams, valstybės tarnautojams ir kitiems darbuotojams, savivaldybių visuomenės sveikatos priežiūros įstaigose dirbantiems specialistams seminarus svarbiomis visuomenės sveikatos priežiūros temomis, kasmetinę visuomenės sveikatos priežiūros plėtros savivaldybėse konferenciją.	vyko konferencija „Sveikatos prioritetai ir jų stiprinimas“.
		3.1. Vykdyti Lietuvos Respublikos visuomenės sveikatos priežiūros įstatymo nustatytas funkcijas savivaldybėse.	Vykdytos Lietuvos Respublikos visuomenės sveikatos priežiūros įstatymo numatytos funkcijos.
		3.2. Vykdyti vaikų sveikatos priežiūrą mokyklose Privalomojo sveikatos draudimo fondo lėšomis.	Vaikų sveikatos priežiūra mokyklose buvo vykdoma PSDF ir rajono biudžeto lėšomis. Finansuota 7,25 etatai.
		3.12. Užtikrinti informacijos apie visuomenės sveikatos priežiūrą ir visuomenės sveikatos biurų veiklą pateikimą visuomenei per visuomenės informavimo priemones.	Teikiama informacija visuomenei Utenos r. savivaldybės interneto tinklalapyje, Utenos r. savivaldybės visuomenės sveikatos biuro tinklalapyje, rajoninėje spaudoje, radijo stotyje „IR“ ir „Aukštaitijos televizijoje“.
3.	Valstybinė psichikos sveikatos strategijos įgyvendinimo 2008–2010 metų programa.	4. Peržiūrėti esamą psichikos sveikatos priežiūros paslaugų finansavimo sistemą, diegiant mišraus finansavimo modelį (viešosios ir biudžetinės įstaigos gali būti finansuojamos iš įvairių teisėtų finansavimo šaltinių)	Finansuoti ir įgyvendinti projektai: 1. Sutrikusio intelekto žmonių globos bendrijos „Utenos Viltis“ – „Sutrikusio intelekto žmonių ir jų šeimos narių fizinės ir psichinės sveikatos stiprinimo programa (tęstinė)“; 2. Utenos specialiojo ugdymo ir užimtumo centro – „Sveikos gyvensenos įgūdžių ugdymas sutrikusio intelekto asmenims (tęstinė programa)“ ir „Sveikatingumo skatinimas neįgaliųjų tarpe

			Utenos specialiojo ugdymo ir užimtumo centre“. VŠĮ Utenos PSPC pasirašė trišalę sutartį finansuoti Psichikos dienos centro steigimą ES Struktūrinių fondų lėšomis.
4.	Valstybės tabako kontrolės programa.	5.1.1. Kontroliuoti, kad būtų paisoma draudimo rūkyti tose vietose, kuriose pagal Lietuvos Respublikos tabako kontrolės įstatymą tai daryti draudžiama.	Administracinėje komisijoje pagal ATPK 185 ¹ straipsnio 2 dalį (rūkytas vietose, kuriose draudžiama tai daryti) bausta 16 asmenų.
5.	Valstybės alkoholio kontrolės programa.	4.21. Įgyvendinti kartu su nevyriausybinėmis organizacijomis alkoholio, narkotikų ir tabako vartojimo prevencijos programą mokyklose ir ištirti moksleivių požiūrį į alkoholio vartojimą.	Utenos r. savivaldybės visuomenės sveikatos biuras koordinuoja nacionalinio konkurso „Blaivi klasė“ (8 klasės) eigą Utenos rajone; atliko Paauglių ir suaugusiųjų žalingų įpročių tyrimą. Finansuoti ir įvykdyti projektai - Utenos vaikų socialinės paramos ir ugdymo centro „Sveikata – geriausia vaikui dovana“, Utenos apskrities vyriausiasis policijos komisariato „Utenos jaunimo sveikatinimas partnerystėje su policija“, Utenos rajono Užpalių gimnazijos „Socialinės ir psichologinės aplinkos kūrimas Užpalių gimnazijoje-2“.
		5.24. Įtraukti antialkoholinę veiklą į sveiko gyvenimo būdo programas, taip pat sveiko miesto ir sveikos mokyklos programas.	Utenos r. savivaldybės visuomenės sveikatos Biuras parengė Utenos rajono tabako ir alkoholio vartojimo prevencijos 2010-2013 metų programą. Finansuoti ir įgyvendinti bendruomenių projektai, propaguojantys sveiką gyvenimo būdą - visuomeninės organizacijos Utenos-Lidčopingo bendrijos „Mūsų bendruomenė: prevencijos spalvos sveikatinimo aspektu“;

			Utenos r. savivaldybės administracijos Leliūnų seniūnijos „Kartu kurkime sveikatai palankią aplinką“.
			Administracinėje komisijoje pagal ATPK 178 str. 1 ir 2 d. (girto pasirodymas ar gėrimas viešojoje vietoje) bausti 67 asm.
6.	Valstybinė vėžio profilaktikos ir kontrolės 2003–2010 metų programa.	1. Vykdyti pirminę profilaktiką – organizuoti renginius, bendradarbiaujant su visuomenės informavimo priemonėmis, rengti leidinius, radijo ir televizijos laidas.	Finansuotas ir įgyvendintas VšĮ „Azzara“ prevencinis projektas prieš krūties vėžį „Nedelsk“.
		2. Vykdyti atrankinę gimdos kaklelio vėžio patikrą. Vykdyti atrankinę krūties vėžio patikrą.	VšĮ Utenos PSPC vykdė Gimdos kaklelio piktybinių navikų prevencinių priemonių, apmokamų iš PSDF biudžeto lėšų, finansavimo programą. Informacija dėl gimdos kaklelio piktybinių navikų profilaktikos suteikta 1602 moterims, gimdos kaklelio citologinis tepinėlis paimtas ir rezultatai įvertinti 1259 moterims. Vykdam Atrankinės mamografinės patikros dėl krūties vėžio finansavimo programą informacija dėl krūties vėžio profilaktikos ir siuntimas atlikti mamografiją suteikta 1053 moterims. Priešinės liaukos vėžio ankstyvosios diagnostikos finansavimo programos informacija apie ankstyvąją vėžio diagnostiką suteikta ir nustatytas PSA 1048 vyrams.
7.	Valstybinė triukšmo prevencijos veiksnių 2007–2013 metų programa (Programos įgyvendinimo 2009–2013 metų priemonių planas).	2.2. Nustatyti mokyklų, ligoninių, gyvenamųjų namų teritorijas, kuriose pagal triukšmo strateginio kartografavimo rezultatus viršijami triukšmo ribiniai	Įgyvendinant Utenos savivaldybės tarybos 2009 m. sausio 29 d. sprendimu Nr. TS-1 patvirtintą Utenos rajono savivaldybės

		dydžiai.	aplinkos monitoringo 2009-2014 m. programą, buvo atliekama minėtų objektų teritorijų triukšmo stebėseną. Atlikta 20 matavimų, tyrimų rezultatai neviršijo ribinių verčių.
		2.7. Vykdyti triukšmo stebėseną (monitoringą) nustatytoje tyliosioje zonoje.	Vykdyta triukšmo stebėseną nustatytoje gamtos ir viešosiose tyliosioje zonoje. Atlikta 16 matavimų, tyrimų rezultatai neviršijo ribinių verčių.
			Administracinėje komisijoje pagal ATPK 183 str. 1 ir 2 d. (viešosios rimties trikdymas, triukšmas) bausta 13 asmenų.
8.	Valstybinė maisto ir mitybos strategija ir jos įgyvendinimo priemonių 2003–2010 metų planas.	1.4. Aprūpinti gyventojus geros kokybės ir saugiu geriamuoju vandeniu.	Baigtas vykdyti Neries upės baseino investicinės programos I etapas. Sudaryta galimybė prisijungti prie vandentiekio tinklų 950 šeimų, prie nuotekų tinklų - 1542 šeimoms.
9.	Vaikų sveikatos stiprinimo 2008–2012 metų programa.	2.1. Organizuoti savivaldybių administracijų darbuotojams, mokytojams ir kitiems su vaikais ir mokiniais dirbantiems specialistams kvalifikacijos tobulinimo seminarus vaikų sveikatos stiprinimo klausimais.	Utenos r. savivaldybės visuomenės sveikatos biuro darbuotojos dalyvavo kvalifikacijos kėlimo renginiuose.

Visuomenės sveikatos priežiūros priemonės Utenos rajone įgyvendina Utenos rajono savivaldybės visuomenės sveikatos biuras. Biuro veiklai finansuoti 2010 m. iš viso buvo skirta 164,6 tūkst. Lt Utenos rajono savivaldybės biudžeto lėšų, iš jų 57,5 tūkst. Lt mokinių visuomenės sveikatos priežiūrai, ir 107,1 tūkst. Lt Utenos rajono savivaldybės visuomenės sveikatos biuro veiklai finansuoti.

Iš Privalomojo sveikatos draudimo fondo biudžeto lėšų gauta 115,0 tūkst. Lt. sveikatos priežiūros mokyklose programai finansuoti, kurie panaudoti visuomenės sveikatos priežiūros specialistų, dirbančių mokyklose, kurių steigėjas savivaldybė, darbo užmokesčiui.

Vadovaudamasi Utenos rajono savivaldybės tarybos 2009 m. gegužės 28 d. sprendimu Nr. TS-188 patvirtinta Utenos rajono savivaldybės visuomenės sveikatos priežiūros 2009-2013 metų strategija, Utenos rajono savivaldybės visuomenės sveikatos biuro direktorė 2010 metais patvirtino dvi programas:

- Utenos rajono gyventojų tabako ir alkoholio vartojimo prevencijos 2010-2013 metų programa (2010 m. vasario 11 d. įsakymas Nr. Į-12),
- Utenos rajono jaunimo lytinės ir reprodukcinės sveikatos stiprinimo 2010-2013 metų programa (2010 m. gegužės 24 d. įsakymas Nr. Į-18).

Įgyvendinant šias programas, buvo atlikti atrankiniai Utenos rajono vaikų ir suaugusiųjų žalingų įpročių ir paauglių lytiškumo tyrimai.

2010 m. rugpjūčio 9 d. buvo pasirašyta Sveikatos apsaugos ministerijos ir Utenos rajono savivaldybės administracijos sveikatinimo veiklos sutartis (2010 m. gruodžio 17 d. susitarimas dėl sutarties pakeitimo), kuria buvo skirtos valstybės biudžeto lėšos visuomenės sveikatos funkcijoms savivaldybėje vykdyti – 43,3 tūkst. Lt.

Savivaldybės visuomenės sveikatos priežiūros veiklą įtakoja išoriniai ir vidiniai veiksniai. **Išoriniai veiksniai.** Sukurtos teisinės sąlygos plėtoti ir gerinti visuomenės sveikatos priežiūrą, jos toliau tobulinamos, tačiau lėšų šiam tikslui skiriama per mažai. Lieka neaiškumų dėl finansavimo ilgalaikiškumo ir dydžio, kas tiesiogiai gali įtakoti visuomenės sveikatos priežiūros funkcijų vykdymą.

Valstybinėms visuomenės sveikatos programoms vykdyti savivaldybės lygmenyje lėšų iš valstybės biudžeto praktiškai neskiriama.

Visuomenės sveikata labiausiai priklauso nuo gyvensenos, tačiau gyventojų vertybes ir elgesį neigiamai veikia nepalankūs socialiniai veiksniai, vis didėjantys socialiniai skirtumai, nepakankama asmeninė atsakomybė už savo sveikatą.

Nors daugelyje Lietuvos aukštųjų mokyklų rengiami kvalifikuoti visuomenės sveikatos specialistai, rajone jų trūksta.

Vidiniai veiksniai. Vykdydamas 2007-2013 metų Sanglaudos skatinimo veiksmų programos priemonę Nr. VP3-2.1-SAM-11-R „Visuomenės sveikatos priežiūros paslaugų infrastruktūros savivaldybės plėtra“, Utenos rajono savivaldybės visuomenės sveikatos biuras pasirašė trišalę sutartį projektui finansuoti. Pagal šią priemonę finansuojamos tokios veiklos: savivaldybių visuomenės sveikatos biurų modernizavimas (materialinės bazės kūrimas), investuojant į patalpų remontą/rekonstrukciją, darbo vietų įrengimą (kompiuterių bei programinės įrangos, biuro baldų ir kitos įrangos įsigijimą) bei transporto, ryšių priemonių įsigijimą. Įgyvendinus projektą, pagerės visuomenės sveikatos priežiūros paslaugų prieinamumas ir kokybė.

Apibendrinant galima teigti:

- Utenos rajono savivaldybės taryba priėmė svarbių sprendimų, reglamentuojančių sveikatos priežiūros veiklą rajone;
- Savivaldybės administracija sėkmingai įgyvendino Utenos rajono savivaldybės visuomenės sveikatos rėmimo specialiąją 2010 metų programą;
- Utenos rajono savivaldybėje 2010 metais vykdytos 9 valstybinės visuomenės sveikatos programos ir strategijos.

III. IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS

1. Utenos rajone daugėja pagyvenusių žmonių, todėl daugėja socialinių problemų, didėja sveikatos priežiūros paslaugų poreikis. Nuo 2008 metų sparčiai auga nedarbo lygis.
2. Atsižvelgiant į sergamumo Utenos rajone rodiklius, atkreiptinas dėmesys į kvėpavimo, kraujotakos sistemų ligų, šizofrenijos, gonorėjos, onkologinių ligų, vaikų regos ir laikysenos sutrikimų bei traumų prevenciją.
3. Daugiausia Utenos rajono gyventojų miršta nuo kraujotakos sistemos ligų ir piktybinių navikų, todėl ypač svarbu užtikrinti šių susirgimų kontrolę: prevenciją, ankstyvąją diagnostiką bei gydymą.
4. Didelis dėmesys turėtų būti skiriamas paauglių rūkymo, alkoholio ir narkotinių medžiagų vartojimo prevencijai; gyventojų alkoholio vartojimo prevencijai, ypač 18-30 metų amžiaus gyventojų tarpe; tėvų ir pedagogų kalbėjimo paaugliams apie lytinį gyvenimą skatinimui; saugesnės aplinkos mokiniams, gyvenantiems už miesto, kaime, kūrimui.
5. Utenos rajono savivaldybės administracija sėkmingai įgyvendino Utenos rajono savivaldybės visuomenės sveikatos rėmimo specialiąją 2010 metų programą.
6. 2010 metais Utenos rajono savivaldybėje vykdytos 9 valstybinės visuomenės sveikatos programos ir strategijos.
7. 2010 m., skirtingai nei 2009-ais, Utenos rajone vangiai įgyvendinamos vaikų krūminių dantų dengimo silantinėmis medžiagomis, gimdos kaklelio piktybinių navikų prevencinių priemonių, atrankinės mamografinės patikros dėl krūties vėžio, priešinės liaukos vėžio ankstyvosios diagnostikos, asmenų, priskirtų širdies ir kraujagyslių ligų didelės rizikos grupei, atrankos ir prevencijos priemonių finansavimo programos.
8. Įgyvendinant Utenos rajono savivaldybės visuomenės sveikatos stebėsenos 2009-2011 metų programą, Utenos rajono savivaldybės visuomenės sveikatos biuras laiku surinko 90 proc. šioje programoje nurodytų vertinimo rodiklių.
9. Kadangi efektyvių poveikio priemonių sukūrimas nepriklauso stebėsenos sričiai, siūlome vykdyti minėtų ligų prevenciją, keisti ir gerinti gyventojų gyvenimo ypatumus, įpročius sveikatos srityje, atsižvelgiant į skirtą finansavimą.